

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI DE CĂTRE POLIȚIE ¹⁾

Ianuș ERHAN

Doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific superior în cadrul LCSȘ „Drept public comparat și e-guvernare”, Institutul de Cercetare și Inovare al Universității de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: ianuserhan@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-4110-8133>

„Recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.”

(ONU, Declarația universală a drepturilor omului, anul 1948)

Poliția este prima linie de apărare a drepturilor omului, iar polițiștii sunt gardienii legii, inclusiv ai reglementărilor ce vizează drepturile omului. Toți doresc o poliție bine instruită, responsabilă, transparentă și profesionistă, dar acest lucru poate fi realizat, în primul rând, prin acele transformări și investiții în capacitățile și capabilitățile organizaționale și funcționale legate de respectarea și protecția drepturilor omului. Având un sistem eficient și profesionist de activitate unde protecția drepturilor omului constituie principiul de bază, alături de acele reforme instituționale ce au loc în cadrul poliției, se poate contribui la transformarea acesteia într-o instituție modernă cu angajați profesioniști. Astăzi sunt instituite mai multe mecanisme privind respectarea și protecția drepturilor omului de către poliție, cum ar fi: implementarea prevederilor și standardelor internaționale, elaborarea și aplicarea codurilor de etică și deontologie, determinarea și stabilirea responsabilităților, dezvoltarea unei culturi polițienești relevante realităților sociale existente, instruirea și pregătirea profesională, punerea în aplicare a procedurilor standard de operare.

Cuvinte-cheie: poliție, drepturile și libertățile omului, cultură polițienească, etică și deontologie profesională, proceduri standard de operare.

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS BY THE POLICE

The police is the first line of defense of human rights and the policemen are the guardians of the law, including human rights regulations. Everyone wants a well-trained, responsible, transparent and professional police force, but this can be achieved primarily through those transformations and investments in organizational and functional capacities and capabilities related to respect for and protection of human rights. Having an efficient and professional system of activity where the protection of human rights is the basic principle, together with those institutional reforms that take place within the police, it can contribute to its transformation into a modern institution with professional employees. Today the police such as establish several mechanisms regarding the respect and protection of human rights: implementation of international provisions and standards, elaboration and application of codes of ethics and deontology, determination of

¹⁾ Articolul este elaborat în cadrul proiectului „Arhitectura juridică a mecanismelor naționale de ordine și securitate publică” - cifra 22.00208.0807.11/PD I, din cadrul programului „Programe de Postdoctorat”, autorul fiind coordonatorul proiectului menționat.

responsibilities, development of a police culture relevant to existing social realities, professional training and implementation of standard operating procedures.

Keywords: *police, human rights and freedoms, police culture, professional ethics and deontology, standard operating procedures.*

PROTECTION DES DROITS ET DES LIBERTÉS DE L'HOMME PAR LA POLICE

La police est la première ligne de défense des droits de l'homme et les officiers de police sont les gardiens de la loi et des réglementations des droits de l'homme. Tous souhaitent disposer d'une force de police bien formée, responsable, transparente et professionnelle, mais cet objectif peut être atteint grâce aux transformations et aux investissements dans les capacités organisationnelles et fonctionnelles liées au respect et à la protection des droits de l'homme. L'existence d'un système d'activité efficace et professionnel dont le principe de base est la protection des droits de l'homme, ainsi que les réformes institutionnelles en cours au sein de la police, peuvent contribuer à sa transformation en une institution moderne avec des employés professionnels. Aujourd'hui, plusieurs mécanismes sont établis concernant le respect et la protection des droits de l'homme par la police, tels que: la mise en œuvre des dispositions et normes internationales, l'élaboration et l'application des codes d'éthique et de déontologie, la détermination des responsabilités, le développement d'une culture policière adaptée aux réalités sociales existantes, l'instruction, la formation professionnelle et l'application des procédures opérationnelles standard.

Mots-clés: *police, droits et libertés de l'homme, culture policière, éthique et déontologie professionnelles, procédures opérationnelles standard.*

ЗАЩИТА ПОЛИЦИЕЙ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

Полиция является первой линией защиты прав человека, а полицейские блюстителями закона, в том числе положений касательно прав человека. Все хотят иметь хорошо обученную, подотчетную, прозрачную и профессиональную полицию, но этого можно достичь, в первую очередь, за счет тех преобразований и инвестиций в организационные и функциональные возможности и способности, связанные с соблюдением и защитой прав человека. Наличие эффективной и профессиональной системы деятельности, в которой защита прав человека является основным принципом, наряду с теми институциональными реформами, которые происходят в полиции, может способствовать ее преобразованию в современное учреждение с профессиональными сотрудниками. На сегодняшний день создано несколько механизмов соблюдения и защиты прав человека полицией, таких как: внедрение международных положений и стандартов, разработка и применение кодексов этики и деонтологии, определение и установление обязанностей, развитие соответствующей полицейской культуры, профессиональное обучение, а также внедрение стандартных операционных процедур.

Ключевые слова: *полиция, права и свободы человека, полицейская культура, профессиональная этика и деонтология, стандартные операционные процедуры.*

Introducere

În societățile democratice, guvernate de principiul legalității, poliția îndeplinește funcțiile tradiționale de prevenire, combatere și depistare a criminalității, de ocrotire a ordinii și securității publice, respectare a legii și protejare a drepturilor fundamentale ale persoanei.

Totodată, poliția este înzestrată cu puteri speciale (inclusiv, de a folosi potențial forța), de a priva oamenii temporar de libertatea lor, de a le limita drepturile (de exemplu, pentru a opri, chestiona, reține și aresta, ridica bunurile, lua amprente, fotografia și realiza percheziții corporale) și în condiții extreme, de a utiliza chiar și forța cu consecințe letale. Polițiștii trebuie, totuși, să respecte mereu

principiile statului de drept, în conformitate cu politicile și standardele internaționale cât și normele prevăzute în legislația națională [1, p. 44].

Poliția este prima linie de apărare a drepturilor omului, iar polițiștii sunt gardienii legii, inclusiv ai reglementărilor ce vizează drepturile omului [2, p. 14]. În acest sens, se consideră că, în îndeplinirea datoriei lor, oficialii forțelor de poliție trebuie să protejeze demnitatea umană, precum și să mențină și să respecte drepturile fundamentale, dar și drepturile civile și politice ale omului [3, p. 5-8].

Sara Pastor este de părerea că poliția are puterea atât de a proteja, cât și posibilitatea de a încălca drepturile omului. Scopul standardelor internaționale de activitate ale poliției sunt de a valorifica conexiunile pozitive dintre poliție și drepturile omului și de a minimiza potențialele conflicte negative între aceste două concepte [4, p. 1], pe de o parte, neadmiterea abuzului de putere, tratamentul discriminatoriu sau arbitrar, iar pe de altă parte de a asigura protecția și respectarea drepturilor omului.

La rândul lor, drepturile omului reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să aplice cât mai eficient calitățile sale fizice, intelectuale, morale, socioafective și spirituale. Drepturile decurg din aspirația tot mai pronunțată a omenirii la o viață în care să fie respectată și protejată demnitatea și valoarea fiecărui individ [5, p. 28].

Principalele idei ale cercetării

Anumite drepturi subiective, datorită importanței lor, au și o valoare deosebită, de aceea se înscriu ca drepturi fundamentale. Din aceste considerații rezultă că drepturile fundamentale sunt esențiale pentru libertatea, personalitatea, până și pentru viața și existența omului. Subiectele raportului juridic au facultatea de a acționa într-un fel sau altul, cerând celorlalte subiecte o atitudine și o conduită corespunzătoare, ce rezultă din reglementări prescrise [6, p. 12].

Astfel, noțiunea de drepturi fundamentale ale omului definește drepturile esențiale la existența și integritatea psihică, la dezvoltarea intelectuală și asigurarea materială a persoanei. Drepturile sunt stabilite și garantate de marile tratate internaționale, de Constituție și legile interne ale statului [7, p. 12].

Respectarea demnității umane, non-discriminării, egalității, echității și justiției sunt drepturi aplicate în toată lumea, din toate timpurile. Acestea sînt principii primordiale promovate ferm prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, care constituie baza dreptului internațional, prima declarație universală privind principiile de bază ale inalienabilității drepturilor omului și „un standard comun spre care să tindă toate popoarele și toate națiunile”.

De-a lungul anilor, Declarația a fost pe deplin acceptată evidențiind normele fundamentale ale drepturilor omului care ar trebui să fie respectate de toți. Aceasta a servit drept sursă de inspirație pentru mai mult de 80 de tratate și declarații internaționale, un număr impresionant de convenții regionale privind drepturile omului, acte normative naționale și prevederi constituționale care formează împreună un sistem comprehensiv de promovare și protecție a drepturilor omului garantat prin lege [8, p. 3].

În acest sens, drepturile omului au evoluat în timp, devenind un set cuprinzător de drepturi care acoperă o gamă largă de domenii. Pentru a reflecta această evoluție istorică, drepturile omului sunt împărțite adesea în trei „generații”:

- prima generație: drepturi civile și politice;
- a doua generație: drepturi economice, sociale și culturale;
- a treia generație: drepturi colective și de solidaritate.

În țesătura acestor trei generații de drepturi ale omului au fost încorporate, în timp, anumite principii și mecanisme de protecție. Printre acestea se numără principiul indivizibilității și interdependența

dintre democrație, dezvoltare economică, protecția drepturilor femeilor, ale copiilor și ale minorităților. Împreună, cele trei generații de drepturi alcătuiesc o abordare holistică a drepturilor omului [9, p. 39].

Fără a fi o listă exhaustivă, sunt menționate următoarele *drepturi civile și politice*:

- dreptul la viață;
- interzicerea torturii;
- interzicerea sclaviei;
- dreptul la libertate și securitate personală;
- dreptul la un proces echitabil;
- dreptul la viață privată și de familie;
- libertatea de conștiință și de religie;
- libertatea de exprimare;
- libertatea de asociere și de întrunire;
- libertatea de circulație;
- dreptul de vot;
- accesul egal la funcțiile publice;
- dreptul de a forma un partid politic;
- dreptul de a adresa petiții;
- dreptul la proprietate (considerat parțial și un drept economic și social).

Drepturi economice, sociale și culturale:

- dreptul la muncă și la libera alegere a muncii;
- dreptul la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă;
- dreptul de a întemeia sindicate;
- dreptul la securitatea socială;
- dreptul la un nivel de trai adecvat;
- dreptul la sănătate;
- dreptul la învățătură;
- dreptul de a lua parte la viața culturală și de a se bucura de beneficiile progresului științific.

Drepturi colective/de solidaritate:

- drepturile popoarelor la autodeterminare;
- drepturile minorităților și ale popoarelor indigene;
- dreptul la dezvoltare [10, p. 28].

Deși Constituția Republicii Moldova nu a clasificat drepturile și libertățile fundamentale ale omului,

acestea sunt înscrise într-o anumită ordine și pot fi grupate în categorii, după cum urmează:

- drepturile și libertățile civile (individuale);
- drepturile și libertățile politice;
- drepturile economice, sociale și culturale.

Astfel, drepturile atribuite ființei umane ca persoană, fac parte din categoria drepturilor individuale. Acestea includ dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libertatea individuală și siguranța persoanei, dreptul la apărare, dreptul la libera circulație, dreptul la viața intimă, familială și privată, inviolabilitatea domiciliului, libertatea conștiinței, libertatea opiniei și exprimării [5, p. 30].

Merită atenție faptul că, în societatea contemporană, tot mai mult garanțiile juridice ale respectării drepturilor omului sunt divizate în internaționale și interne [11, p. 186]. În acest sens, garanțiile internaționale presupun măsuri colective întreprinse de societatea internațională, cu caracter politic, ideologic, cultural, economic, organizațional și juridic, orientate spre asigurarea și protecția drepturilor omului [12, p. 28-33].

În aceeași ordine de idei, se consideră, că drepturile omului sunt garanții legale universale care protejează indivizii și grupurile împotriva acțiunilor autorităților guvernamentale care interferează cu libertățile fundamentale și cu demnitatea umană. Legislația cu privire la drepturile omului obligă guvernele să facă unele lucruri și să le împiedice de a face altele. Cele mai citate caracteristici ale drepturilor omului sunt următoarele:

- dispun de garanție internațională;
- au protecție legală;
- sunt concentrate pe demnitatea umană;
- protejează indivizii și grupurile de persoane;
- obligă statele și actorii statali;
- nu se poate de renunțat la ele sau să existe posibilitatea ca acestea să fie eliminate;
- sunt egale, interdependente și universale [2, p. 13].

Pe de altă parte, drepturile omului, care presupun atât drepturi, cât și obligații, creează un mediu în care toți oamenii pot trăi cu demnitate. Totodată, acestea le conferă persoanelor și statelor diferite drepturi și obligații. În cazul persoanelor, drepturile omului:

- ajută la crearea condițiilor necesare pentru satisfacerea nevoilor lor fundamentale;
- garantează valorile umane de bază, cum sunt viața, integritatea fizică și psihică, libertatea, siguranța, demnitatea și egalitatea împotriva abuzurilor statului sau ale altor persoane;
- oferă un mecanism de echilibrare și un instrument de soluționare a conflictelor atunci când intră în contradicție interese legitime (drepturile și libertățile unei persoane se sfârșesc acolo unde încep drepturile și libertățile altuia);

În cazul statelor, drepturile omului:

- reglementează interacțiunea statelor și a societăților cu cetățenii, prin stabilirea unor reguli de bază privind modul în care ar trebui să funcționeze statele și societățile;
- precizează responsabilitățile statului de a respecta și de a proteja persoanele [10, p. 29].

Se consideră că statele au o responsabilitate dublă de a respecta și de a proteja drepturile omului. Respectiv, „respectarea” reprezintă obligația negativă de a se abține de la orice acțiune care ar restrânge drepturile omului, iar „protejarea” se referă la obligația pozitivă de a acționa pentru a asigura exercitarea drepturilor omului [10, p. 23].

După cum putem deduce, două categorii de obligații de bază sunt impuse tuturor puterilor statului:

1. Obligația de a respecta se exprimă prin faptul că, statul trebuie să se abțină de la acțiuni ilegale și disproporționate, iar imixtiunile nejustificate în drepturile omului constituie încălcări ale acestor drepturi;

2. Obligația de a proteja se manifestă prin aceea că, statul este obligat să întreprindă acțiuni ad-

ministrative, legislative și/sau judiciare pentru protejarea drepturilor omului, astfel încât să se asigure că oamenii își pot exercita drepturile pe deplin, iar neluarea măsurilor adecvate reprezintă o încălcare a drepturilor omului.

Întru desfășurarea ideii date, unanim recunoscute de către toți, autorul Jean-François Akandji-Kombe detaliază că, pentru a defini latitudinea forței angajamentelor statelor, diferite organe de control și-au manifestat angajamentul pe diferite căi. Una din cele mai interesante constă în considerarea faptului că fiecare drept poate implica trei feluri de obligațiuni: „obligațiunea de a respecta”, care impune organelor și funcționarilor statului în primul rând ca ei să nu comită încălcări; „obligațiunea de a proteja”, care cere statului să protejeze titularii de drepturi împotriva atingerilor care provin de la terți și să pedepsească autorii; „obligațiunea de a pune în acțiune”, în sfârșit, să ceară adoptarea măsurilor pozitive pentru a concretiza și pentru a reda un efect deplin acestui drept [13, p. 5].

După cum vedem, un al treilea element legat de punerea în acțiune a drepturilor omului vizează partea aplicativă a competențelor autorităților publice trecute prin cele mai importante prevederi și mecanisme internaționale și naționale fixate în acest sens.

Atât obligația de a respecta cât și de a proteja drepturile omului le revine și polițiștilor, deoarece aceștia reprezintă autorități desemnate de stat. Ce ține de obligația de a respecta drepturile omului, presupune că polițiștii nu trebuie să aducă atingere drepturilor diverselor persoane în mod arbitrar sau fără justificare. Totodată, polițiștii au și obligația de a apăra/proteja drepturile omului, ceea ce le impune să ia măsuri concrete la nivel organizațional și operațional pentru a garanta exercitarea drepturilor omului [10, p. 31-32].

La moment, în Republica Moldova există cadrul de politici relevant ce vizează domeniul ordinii și

securității publice care include și componenta de respectare și protecție a drepturilor omului de către MAI și subdiviziunile sale, inclusiv Poliția. Astfel, în ultima perioadă se conturează acel fapt prin care majoritatea documentelor de politici naționale adoptate în domeniul ordinii și securității publice se axează prioritar pe protecția și respectarea drepturilor omului, lucru pe care îl considerăm corect și de importanță majoră [14, p. 144].

Aspectul dat se pliază perfect cu idea că, în societățile democratice, guvernate de principiul legalității, poliția îndeplinește funcțiile tradiționale de prevenire, de luptă și de depistare a criminalității, de ocrotire a liniștii publice, de respectare a legii și ordinii publice și de protejare a drepturilor fundamentale ale persoanei.

Totodată, pornind de la ideea că poliția este instituția publică specializată a statului menită să apere drepturile și libertățile cetățenilor, interesele societății în ansamblu, dar și cele ale statului, activitatea poliției într-un stat de drept, bazat pe supremația legii, este extrem de importantă.

Lucrul dat a fost inserat perfect în Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, care la principiile de activitate, expres prevede că activitatea poliției se desfășoară exclusiv în baza și pentru executarea legii, în interesul persoanei, al comunității și în sprijinul instituțiilor statului, pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale și demnității umane, prevăzute în Declarația universală a drepturilor omului, în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în Codul european de etică al poliției și în alte acte internaționale, în conformitate cu principiile legalității, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Totodată, Legea prenotată, în art. 26 (Obligațiile polițistului) prevede expres că: „Polițistul își desfășoară activitatea profesională în interesul și în sprijinul persoanei, comunității și al instituțiilor sta-

tului, exclusiv pe baza și în executarea legii, fiind obligat:

a) să respecte cu strictețe drepturile, libertățile omului și demnitatea umană, să aibă comportament demn și respectuos pentru persoane, o atitudine fermă față de cei care încalcă legile;

b) să se conducă, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, de legislație, asigurând îndeplinirea sarcinilor ce stau în fața Poliției;

c) să execute la timp și întocmai atribuțiile conform funcției deținute;

d) să manifeste, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, inițiativă și perseverență, obiectivitate și imparțialitate” [15].

Atât în literatura de specialitate, cât și în practică sunt stabilite mai multe mecanisme privind respectarea și protecția drepturilor omului de către Poliție. Vom analiza câteva dintre acestea, cum ar fi: implementarea prevederilor și standardelor internaționale, elaborarea și aplicarea codurilor de etică și deontologie, determinarea și stabilirea responsabilităților, dezvoltarea unei culturi polițienești relevante realităților sociale existente, instruirea și pregătirea profesională, punerea în aplicare a procedurilor standard de operare.

Implementarea prevederilor și standardelor internaționale. Astăzi este unanim recunoscută obligativitatea protecției drepturilor și libertăților omului în activitatea poliției. În același timp, actele internaționale recunosc necesitatea dezvoltării unei societăți civile, în care cetățenii și statul se află în relații de interdependență, își pot limita și controla reciproc acțiunile, iar cetățenii pot să-și revendice drepturile lezate de stat în cazul dat de către acțiunile poliției. Statul trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura respectarea drepturilor omului, să creeze instituții și mecanisme cu ajutorul cărora orice persoană urmează să-și pună în valoare drepturile față de alte persoane și chiar față de organele statului [6, p. 24-25].

Ce ține de organizarea serviciilor de poliție trebuie să cuprindă măsuri eficiente și dedicate în special axate pe respectarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului, în mod particular, cele instituite prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului [16], care constituie unul din instrumentele internaționale cele mai importante și eficiente de protecție a drepturilor omului în lume, și aceasta pentru două rațiuni principale [17, p. 198]:

a) profunda influență, pe care o exercită asupra legislației și jurisprudenței statelor care au ratificat Convenția; și

b) faptul că, spre deosebire de alte instrumente internaționale de acest gen, Convenția cuprinde și un mecanism jurisdicțional supranațional ale cărei soluții se impun statelor contractante, în felul acesta fiind garantată efectiv respectarea drepturilor omului proclamate în textul ei [6, p. 26-27].

Ce ține de Republica Moldova, art. 4 din Constituție prevede că: „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale” [18].

Consfințirea în Constituție a drepturilor și libertăților fundamentale, precum și stipularea faptului că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului sunt interpretate în concordanță cu actele internaționale, care au prioritate față de prevederile legale interne, constituie o garanție“ [5, p. 29].

Astfel, reglementările prevăzute de Convenția europeană, precum și hotărârile pronunțate de către Curtea europeană au o forță juridică superioară normelor interne ce alcătuiesc sistemul național de drept. Hotărârile instanței europene nu au doar autoritatea de lucru judecat, ci și autoritatea de lucru

interpretat, autoritate ce depășește limitele cazurilor concrete soluționate de către Curte.

La rândul lor, polițiștii trebuie să înțeleagă că standardele internaționale privind drepturile omului în cadrul activității lor au fost dezvoltate pentru a oferi îndrumări pentru îndeplinirea funcțiilor polițienești ce sunt cruciale într-o societate democratică.

Etica și deontologia sunt elemente esențiale ale profilului unui angajat al poliției. Totodată, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, angajații Poliției își desfășoară activitatea în sprijinul și în interesul cetățenilor. Disponibilitatea lor se manifestă prin ascultarea atentă a problemelor cetățenilor, încercând să le rezolve, oferindu-și serviciile într-o manieră profesionistă.

Totodată, etica și deontologia profesională vin să dezvolte următoarele valori morale și profesionale ale polițiștilor: patriotismul (sentimentul de devotament față de țară, profesia aleasă și datoria de serviciu), datoria de serviciu (respectarea prevederilor legale), onoarea și demnitatea (calități manifestate prin reputația, autoritatea personală și devotamentul față de datoria civică și de serviciu).

Drepturile omului sunt frecvent menționate în codurile de etică și deontologie ale poliției, dând formă aceluia cadru determinant conform căruia poliția este menită să-și desfășoare activitatea. Cu toate acestea, interrelația dată implică și o interdependență critică, ceea ce înseamnă că în timp ce poliția are capacitatea de a proteja drepturile omului, există și un risc potențial de abuz și încălcare a acestora în activitatea polițienească.

Această dualitate în potențialele rezultate ale activității poliției poate fi văzută ca o consecință a naturii responsabilității acestea (protecția drepturilor omului) și competențele legale pe care le deține, de exemplu de a face percheziție, reține persoana, folosi forța. Prin urmare, relația dintre drepturile omului și poliție este, cel puțin parțial, de natură conflictuală [4, p. 14].

În sensul dat, Codul de etică și deontologie al funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne indică că, în procesul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu, funcționarul public cu statut special respectă și apără drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, în conformitate cu Declarația universală a drepturilor omului, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Codul european de etică al poliției și cadrul normativ. La fel, printre obligațiile de bază ale acestuia se regăsește: executarea strictă și corectă a prevederilor actelor normative; curmarea acțiunilor care lezează demnitatea umană, actele de tortură, tratamentele inumane sau degradante; promovarea culturii de serviciu, respectul și ajutorul reciproc [19].

Organizarea și activitatea serviciilor de poliție trebuie să cuprindă măsuri eficiente, pentru a garanta integritatea personalului de poliție și comportamentul adecvat al acestuia, în executarea misiunilor, și în special, respectarea libertăților și drepturilor fundamentale ale persoanei. Poliția nu trebuie să aplice, să încurajeze sau să tolereze acte de tortură, tratamente sau pedepse inumane sau degradante, în orice circumstanță s-ar afla. Poliția nu poate recurge la forță decât în caz de necesitate absolută, și numai în măsura necesară atingerii unui obiectiv legitim, fiind obligată să verifice, în mod sistematic, legalitatea operațiunilor pe care și le-a propus să le execute [20].

Pe de altă parte, în timp ce dezvoltarea codurilor de etică ale poliției poate contribui la promovarea unei „culturi a responsabilității”, mesajul valoros pe care încearcă să-l transmită aceste coduri nu poate fi lăsat singur, ci mai degrabă ar trebui să fie însoțit de măsuri care vizează asigurarea corespunzătoare a responsabilităților în activitatea poliției [4, p. 4].

Determinarea și stabilirea responsabilităților. Se consideră, pe bună dreptate că, relația dintre poliție și public este un element cheie într-o democrație. În

acest tip de societate, poliția este responsabilă nu doar în fața statului, dar și vizavi de populație, iar eficacitatea sa depinde, în mare măsură, de susținerea celei din urmă. Poliției ca o parte integrantă a acestei societăți, îi revine sarcina nobilă și obligația de a cunoaște și garanta valorile umane. Poliția este o reflectare fidelă a societății, iar cetățenii sunt din ce în ce mai exigenți față de poliția lor. Pe de o parte, ei cunosc mai bine drepturile și solicită respectarea lor, pe de altă parte, ei așteaptă din partea poliției o mai mare participare în domeniul umanitar [21, p. 13].

Respectarea drepturilor omului de către poliție balansează dintre aspectele de necesitate și proporționalitate. Atunci când arestează un suspect, polițistul aduce atingere dreptului la libertate și la siguranță al suspectului respectiv, drept consacrat prin articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului. Imixtiunea în acest drept al omului poate fi justificată de protejarea drepturilor altora sau de aplicarea legii. Cu toate acestea, dacă acționează fără un temei juridic justificabil sau fără un scop legitim sau dacă nu respectă principiul necesității și al proporționalității, polițistul încalcă dreptul la libertate de care beneficiază suspectul în conformitate cu articolul respectiv.

În același context, respectarea drepturilor omului înseamnă obligația de a proteja drepturile omului de orice amenințare, inclusiv în relațiile dintre persoane, care reprezintă așa-numitul „nivel orizontal”. În cazurile de violență în familie, de exemplu, polițiștii au obligația de a lua măsuri concrete pentru a proteja dreptul la viață și dreptul la integritate fizică și siguranță al victimei. Dacă polițiștii nu apără o persoană aflată în pericol, fără a avea o justificare adecvată, aceasta constituie o încălcare a drepturilor omului. De asemenea, această obligație le impune polițiștilor să investigheze în mod corespunzător orice reclamație referitoare la încălcarea dreptului la viață sau la integritate fizică, indiferent cine ar putea fi autorul faptei [10, p. 31-32].

Libertatea individuală și siguranța persoanei este un principiu al statului de drept, care garantează tuturor persoanelor că percheziționarea, reținerea sau arestarea pot avea loc numai în cazurile prevăzute de lege și cu respectarea procedurii prevăzute de lege. Această garanție este strâns legată de dreptul persoanei la un proces echitabil [22, p. 21-22].

La fel, dreptul la libertate și siguranță vizează protejarea libertății fizice a persoanei împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare ori abuzive. Constituția Republicii Moldova garantează cetățenilor posibilitatea de a se bucura de libertate și, totodată, asigură securitatea juridică, protecția, apărarea acestora în raporturile lor cu autoritățile statului. Dreptul la inviolabilitate a persoanei reprezintă și setul de garanții de a fi reținut, urmărit sau pedepsit ilegal [23, p. 6].

Imixtiunile poliției în drepturile unui suspect trebuie să fie cât mai limitate. În același timp însă, poliția trebuie să asigure protecția eficientă a unei persoane aflate în pericol. Această încercare de a găsi un echilibru le creează polițiștilor o stare de stres emoțional și de tensiune în desfășurarea activității lor.

Pentru multe persoane, polițiștii sunt reprezentanții cei mai vizibili ai statului și cei cu care cetățenii au cele mai multe șanse să vină în contact. Utilizarea adecvată a marjei de apreciere este deosebit de complicată, deoarece adesea polițiștii trebuie să acționeze în situații complexe, neclare și stresante din punct de vedere emoțional, cum sunt situațiile conflictuale sau actele de violență. Polițiștii sunt chemați atunci când se întâmplă ceva ilegal sau când există o problemă. Ei trebuie să ia decizii la fața locului, sub imperiul încărcăturii momentului, de multe ori în câteva secunde și fără pregătire prealabilă [24, p. 81].

Dacă o abordare a poliției bazată pe drepturile omului are în centrul ei protecția de diferite abuzuri, trebuie instituite mecanisme de responsabilitate astfel încât să se asigure că comportamentele abuzive sunt investigate în mod corespunzător, pedepsite și, atunci când este necesar, sunt asigurate victimei anu-

mite reparații. Din această perspectivă, responsabilitatea este dreptul cetățeanului să sesizeze atragerea la răspundere a angajaților de poliție pentru comportamentul lor în exercitarea funcției. Pentru ca acest lucru să fie posibil, trebuie să existe anumite mecanisme și proceduri pentru reclamații individuale [4, p. 50].

Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, prevede expres în articolul 9 (petițiile privind acțiunile Poliției) că, persoanele sunt în drept de a contesta acțiunile Poliției, în conformitate cu procedurile stabilite de legislație, la Inspectoratul General al Poliției, la Ministerul Afacerilor Interne, la alt organ abilitat cu competențe de control asupra activității Poliției și în instanța de judecată.

În această ordine de idei, plângerile pot fi luate ca sursă de evaluare a activității poliției și pentru a trage anumite concluzii, cât și fixarea lecțiilor învățate pentru activitățile viitoare, care ar îmbunătăți eficacitatea activității, cât și încrederea publică în instituție.

Faptul dat se concentrează în special asupra acelor drepturi care contribuie la crearea încrederii în activitatea poliției în diverse comunități: dreptul la nediscriminare, la demnitate și la viață. Atunci când există siguranța că cetățenii își pot exercita drepturile și libertățile fundamentale, polițiștii nu doar câștigă respectul și încrederea publicului, ci și maximizează eficiența muncii lor.

Pe de altă parte, într-un studiu despre guvernarea democratică a poliției, autorul Jones susține că „dacă cetățenii percep poliția ca fiind legitimă și demnă de încredere și dacă ei privesc poliția că își exercită activitatea corect, sunt mai mult deschiși să ofere poliției informații și să coopereze, să răspundă pozitiv la cererile de asistență din partea angajaților de poliție și să fie mai puțin predispuși să încalce legea” [25, p. 563].

În aceeași ordine de idei, nesemnarea încălcărilor poate crea o imagine nerealistă a infraționalității,

făcând mai dificilă sarcina poliției de a proteja cetățenii și punând în pericol drepturile fundamentale ale victimelor. Protejând drepturile tuturor cetățenilor, angajații de poliție vor inspira încredere întregii societăți, ceea ce va conduce la o creștere a semnării infracțiunilor, va eficientiza combaterea infracționalității, va face mai multă dreptate victimelor și va reduce tensiunile din societate [10, p. 9].

În ultimele decenii, poliția a ajuns să fie considerată mai degrabă un prestator de servicii decât o forță. Acest punct de vedere este integrat în conceptul mai cuprinzător al unui stat democratic, bazat pe statul de drept și fundamentat pe o perspectivă a drepturilor omului, care promovează obiectivele tradiționale ale activității poliției, cum ar fi menținerea ordinii publice și combaterea infracționalității [10, p. 39], iar Poliția trebuie să fie receptivă față de întreaga comunitate și să depună eforturi pentru a furniza servicii prompte, într-un mod imparțial și egal.

De fapt, încălcările ce vizează drepturile omului de către poliție fac ca sarcina provocatoare de a aplica legea, să fie mai și dificilă. Când funcționarul responsabil de aplicarea legii, încalcă el singur legea, rezultatul este un atac asupra demnității umane, asupra legii în sine și asupra tuturor instituțiilor publice.

Se consideră că, efectele încălcărilor asupra drepturilor omului de către poliție sunt multiple, și anume:

- erodează încrederea publicului;
- împiedică urmărirea efectivă a cazurilor în instanță;
- izolează poliția de comunitate;
- au ca rezultat eliberarea vinovaților și pedepsirea nevinovaților;
- lasă victima crimei fără despăgubiri pentru suferința sa;
- forțează agențiile de poliție să fie mai degrabă reactive decât preventive în abordarea crimelor;
- discreditează autoritatea agențiilor și instituțiilor

publice, ce pot duce la diferite tulburări ale ordinii publice.

În acest sens, respectarea drepturilor omului de către poliție, pe lângă faptul că este un imperativ moral, legal și etic, este și o cerință practică pentru aplicarea legii. Când poliția respectă, susține și apără drepturile omului:

- se construiește încrederea publicului și se promovează cooperarea comunitară;
- cazurile investigate au succes în instanță;
- poliția este văzută ca parte a comunității, îndeplinește o funcție socială valoroasă;
- este realizată administrarea corectă a justiției și, prin urmare, crește încrederea în sistem;
- este dat un exemplu de respectare a legii către alte persoane din societate;
- poliția devine mai aproape de comunitate printr-o abordare proactivă;
- este obținut sprijinul din partea mass-mediei, a comunității internaționale și a altor actori și
- se aduce o contribuție la rezolvarea pașnică a conflictelor și plângerilor [2, p. 16].

Cultura polițienească, instruirea și pregătirea profesională. O abordare a poliției bazată pe drepturile omului ar trebui să vizeze o schimbare în cultura polițienească la două niveluri principale. Pe de o parte, o schimbare care generează o cultură a profesionalismului, cu scopul de a se asigura că fiecare polițist este impregnat de principiile drepturilor omului, putându-le aplica în munca sa zilnică [4, p. 33].

Pe de altă parte, dacă instruirea este principalul catalizator pentru a penetra structurile poliției cu principiile drepturilor omului, responsabilitatea este răspunsul necesar și protecția împotriva potențialelor încălcări ale unor astfel de valori. Împreună cu cultura profesionalismului, o cultură a responsabilității este crucială în finalizarea designului unei poliții care respectă drepturile omului.

Astfel, prin „cultura responsabilității” se înțelege conștientizarea de către polițiști că încălcarea prin-

cipiilor drepturilor omului nu numai că aduce o discreditare asupra poliției în ansamblu, dar poate avea și consecințe individuale proporțional cu gravitatea încălcării. La baza unei astfel de culturi a responsabilității este angajamentul indispensabil de a evita orice act de impunitate.

Totodată, aspectul de instruire al angajaților poliției în domeniul drepturilor omului este un element esențial în eforturile globale de promovare și protejare a drepturilor omului în fiecare țară. Respectiv, pentru a proteja drepturile omului, poliția trebuie mai întâi să le cunoască și să le înțeleagă [2, p. 17].

Formarea polițiștilor reprezintă primul și cel mai important pas către conturarea unor practici polițienești mai eficiente și mai profesioniste în viitor, iar „formarea din perspectiva drepturilor omului îi ajută pe aceștia să respecte și să protejeze în mod proactiv drepturile fundamentale” [10, p. 3].

În ordinea dată de idei, Codul europeană de etică al poliției prevede că „formarea personalului de poliție care se bazează pe principiile fundamentale, cum ar fi democrația, statul de drept și protecția drepturilor omului trebuie să se realizeze în funcție de obiectivele poliției. Formarea generală a personalului de poliție trebuie să fie cât mai deschisă pentru societate. La rândul său, formarea inițială ar trebui, de preferință, să fie urmată de perioade regulate de formare continuă și de formare specializată, și dacă este cazul, de formare pentru sarcini speciale și dedicate. O instruire practică privind aplicarea forței și limitele sale referitoare la principiile stabilite în materie de drepturi ale omului și, mai ales a Convenției europene a drepturilor omului și a jurisprudenței corespondente trebuie integrată în formarea polițiștilor la toate nivelele” [21].

Având în vedere faptul că polițiștii joacă un rol cheie în respectarea, protejarea și realizarea drepturilor omului, este esențial ca drepturile omului să fie parte integrantă a tuturor componentelor progra-

melor de formare (de exemplu, subiectele precum investigarea și reținerea, aplicarea forței și armei de foc, raportarea, comunicarea în context profesional). Acest lucru este necesar pentru a se asigura că instruirea privind drepturile omului nu este separată de activitățile operaționale, fiind propusă utilizarea unei abordări cuprinzătoare și integrate, și nu doar predarea drepturilor omului ca o disciplină separată.

Ce ține de *punerea în aplicare a procedurilor standard de operare*, în acest sens, la nivelul poliției, au fost elaborate și puse în aplicare mai multe proceduri de acest gen, iar marea majoritate din ele plasează în prim plan protecția și respectarea drepturilor și libertăților omului în activitatea polițienească.

Astfel, în ultimii ani în activitatea polițiștilor au fost introduse standardele ocupaționale și procedurile standard de operare în diferite situații care reprezintă un modul, specificat în scris, de efectuare a unor activități, descriind etapele concrete care trebuie urmate în vederea realizării sarcinilor, exercitarea competențelor și angajarea responsabilităților [26].

Implementând astfel de mecanisme, se dorește obținerea unei intervenții și aplicări uniforme, graduale și etapizate a legislației pe tot teritoriul Republicii Moldova, fapt ce va contribui la ridicarea nivelului de profesionalism în intervențiile profesionale realizate de către polițiști în diferite situații. Totodată, ținând cont de faptul că actele normative naționale se modifică periodic cu o anumită intensitate, apare necesitatea de a menține în continuu prevederile procedurilor operaționale standard conforme actelor normative în vigoare [27, p. 223].

De exemplu, prin Ordinul Inspectoratului General al Poliției nr.101 din 28.02.2017 cu privire la aprobarea Procedurii operaționale „Documentarea cazurilor de încălcare de către cetățeni a ordinii publice” este stabilit un set de reguli pentru reglemen-

țarea inițierii procesului contravențional și ordinea întocmirii actelor procesuale, de documentare a cazurilor de încălcare de către cetățeni a ordinii publice, cât și stabilirea responsabilităților întocmirii corecte a actelor oficiale privind soluționarea completă și obiectivă a cazurilor contravenționale.

Astfel, la sesizarea cazurilor de încălcare de către cetățeni a ordinii publice, angajatul poliției are atribuția de a desfășura activități de identificare și contracarare a acțiunilor ce atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private sau publice, precum și a altor interese legitime ale comunității.

Totodată, angajatul poliției este în drept să solicite persoanelor, inclusiv persoanelor cu funcție de răspundere și persoanelor publice, respectarea ordinii publice și încetarea acțiunilor ilegale, iar, în caz de necesitate, pentru asigurarea respectării cerințelor legale să intervină prin aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale sau a armei de foc din dotare, în condițiile stabilite de lege.

Mult mai complexă este *Procedura standard de operare pentru reținere*, aprobată prin Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr.129 din 27.04.2020, scopul căreia constă în evidențierea cronologică a acțiunilor procesuale pe care le întreprind angajații poliției din momentul în care opresc și rețin de facto o persoană, o conduc la sediul poliției, o cercetează și, ulterior, în funcție de rezultatul investigațiilor o eliberează sau dispun reținerea acesteia de drept. Totodată, procedura stabilește și activitățile desfășurate de către angajații Poliției în vederea asigurării drepturilor persoanelor cercetate sau reținute.

În sensul reglementărilor relatate, atât reținerea de facto, care este o acțiune procesual penală întreprinsă de un angajat al poliției, ce constă în privarea fizică de libertate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, până la întocmirea procesului-verbal de reținere, perioadă ce

nu poate depăși 3 ore, cât și reținerea de drept care este o acțiune procesual penală realizată de către organul de urmărire penală care se manifestă prin întocmirea procesului-verbal de reținere ce presupune aflarea persoanei în custodia poliției și, implicit, restrângerea libertăților și a drepturilor acesteia în condițiile legii. Persoanei reținute trebuie să i se respecte toate drepturile sale procesuale și să beneficieze de un tratament care nu poate aduce atingere respectului de sine și demnității sale.

Concluzii

În încheiere, putem menționa că astăzi, așteptările și solicitările societății față de poliție sunt în creștere. Toți doresc o poliție bine instruită, responsabilă, transparentă și profesionistă, dar acest lucru poate fi realizat, în primul rând, prin acele transformări și investiții în capacitățile și capabilitățile organizaționale și funcționale, nu în ultimul rând, legate de respectarea și protecția drepturilor omului.

Având un sistem eficient și profesionist de activitate, unde protecția drepturilor omului constituie principiul de bază, alături de acele reforme instituționale ce au loc în cadrul poliției se poate contribui la transformarea acesteia într-o instituție modernă cu angajați profesioniști.

La fel, profesionalismul angajaților poliției este vital în vederea protecției drepturilor omului cât și asigurării unui climat adecvat de ordine și securitate publică în societate. În acest sens, în ultima perioadă au fost realizate și sunt realizate în continuare anumite activități și procese dedicate, cum ar fi: implementarea prevederilor și standardelor internaționale, elaborarea și aplicarea codurilor de etică și deontologie, determinarea și stabilirea responsabilităților, dezvoltarea unei culturi polițienești relevante realităților sociale existente, instruirea și pregătirea profesională, punerea în aplicare a procedurilor standard de operare.

Referințe bibliografice

1. Manual de Instruire privind Integritatea Poliției, Publicat de DCAF (Centrul din Geneva pentru Controlul Democratic al Forțelor Armate), Geneva, 2015.

2. Human Rights and Law Enforcement a Trainer's Guide on Human Rights for the Police, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Professional Training, series. 5/Add.2, United Nations, New York and Geneva, 2002.

3. Handbook on Police Accountability, Oversight and Integrity (Manual privind responsabilitatea, supravegherea și integritatea poliției), Viena, Națiunile Unite (ONU/DC), 2011.

4. PASTOR, Sara. *Time for change in police culture*, Putting human rights at the centre of policing, Queens University, Belfast, 2014/2015.

5. MUNTEANU, A., RUSU, S., VACARCIUC, O. *Manualul funcționării publice în domeniul drepturilor omului*; Oficiul Avocatului Poporului. – Ed. a 2-a rev. și ad. – Chișinău: Arc, 2015 (Tipografia „Bons Offices“), 328 p.

6. BELECCIU, Șt., ANTOCI, A. *Protecția juridică a drepturilor omului în activitatea Poliției*, suport de curs, Editura Cartea militară, Chișinău, 2019.

7. CREANGĂ, I., GURIN, C. *Drepturile și libertățile fundamentale: Sistemul de garanții*, Chișinău, 2005.

8. BOTNARU, Gh., URSAN, Ig., BEJAN, O., ROMANCIUC, S. *Instruirea în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor de Poliție*, PNUD Moldova, 2008.

9. Declarația și Programul de acțiune de la Viena din 12 iulie 1993, doc. ONU A/CONF.157/23, Organizația Națiunilor Unite.

10. Manual pentru formatorii polițiștilor „Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale”, elaborat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2018.

11. АБДУЛЛАЕВ, М. И. *Права человека и закон: Историко-теоретические аспекты*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004.

12. НЯГУ, А. *Гарантии прав человека: сущность, значение и классификация*. În: Закон и Жизнь, №8, 2012.

13. AKANDJI-KOMBE, J.-Fr. *Obligațiunile pozitive în virtutea Convenției europene a Drepturilor Omului*, Ghid pentru punerea în aplicare a Convenției europene a Drepturilor Omului, Manuale privind drepturile omului nr. 7, 2006.

14. ERHAN, I. *Impactul documentelor de politici naționale în domeniul ordinii și securității publice asupra protecției drepturilor omului, caracteristici distinctive și mecanisme de implementare*, Participarea la Conferința științifică națională cu participare internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale, materialele conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău, 2020.

15. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului. Publicată în: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01.03.2013, art. 145.

16. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (Roma), ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție, nr. 1298-XIII din 24.07.1997. Publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55/502 din 21.08.1997.

17. PATULEA, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comunitară a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: I.R.D.O., 2007.

18. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.

19. Hotărârea Guvernului Nr. 629 din 08.08.2017 pentru aprobarea Codului de etică și deontologie al funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 289-300 din 11.08.2017, art. 729.

20. Recomandarea REC (2001)10 a Comitetului de miniștri către statele membre privind Codul European de etică al Poliției, adoptată de către Comitetul Miniștrilor la 19 septembrie 2001, în cadrul a celei de a 765 a reuniune a delegaților miniștrilor.

21. CREANGĂ, C., STAMATIN, Ș. *Ghidul deontologiei polițienești*. Chișinău: Centrul Ed. Al Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004.

22. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților

omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021.

23. VIERU, V., BOTNARENCO, M. *Ghid succint "Drepturile omului în activitatea Poliției"*, Fundația „Soros Moldova”, Chișinău, 2020.

24. BOURDIEU, P. *The Logic of Practice*, Stanford, Stanford University Press, 1990.

25. JONES, T. *Democratic police governance in comparative perspective in Policing*. An: International Journal of Police Strategies & Management, Vol. 36 (3), 2013.

26. Ordinul IGP nr. 118 din 23.06.2015 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind elaborarea și aplicarea procedurilor operaționale în cadrul Poliției.”

27. ERHAN, I. *Analiza competențelor poliției prin prisma protecției drepturilor omului (Aspecte teoretice și practice)*. În: Integrare prin cercetare și inovare, Științe juridice și economice. Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională, 10-11 noiembrie 2020, Chișinău, CEP USM, 2020, pp. 219-225.

